

Archeologienota

Perk (Steenokkerzeel) – Tervuursesteenweg

Jelke Van Buggenhout

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Jelke Van Buggenhout

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/22

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	12
2.4	Assessmentrapport	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	12
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	23
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	29
3	Samenvatting	31
4	Bibliografie	32
4.1	Publicaties	32
4.2	Websites	32
5	Bijlagen	33
5.1	Archeologische periodes	33

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021B15

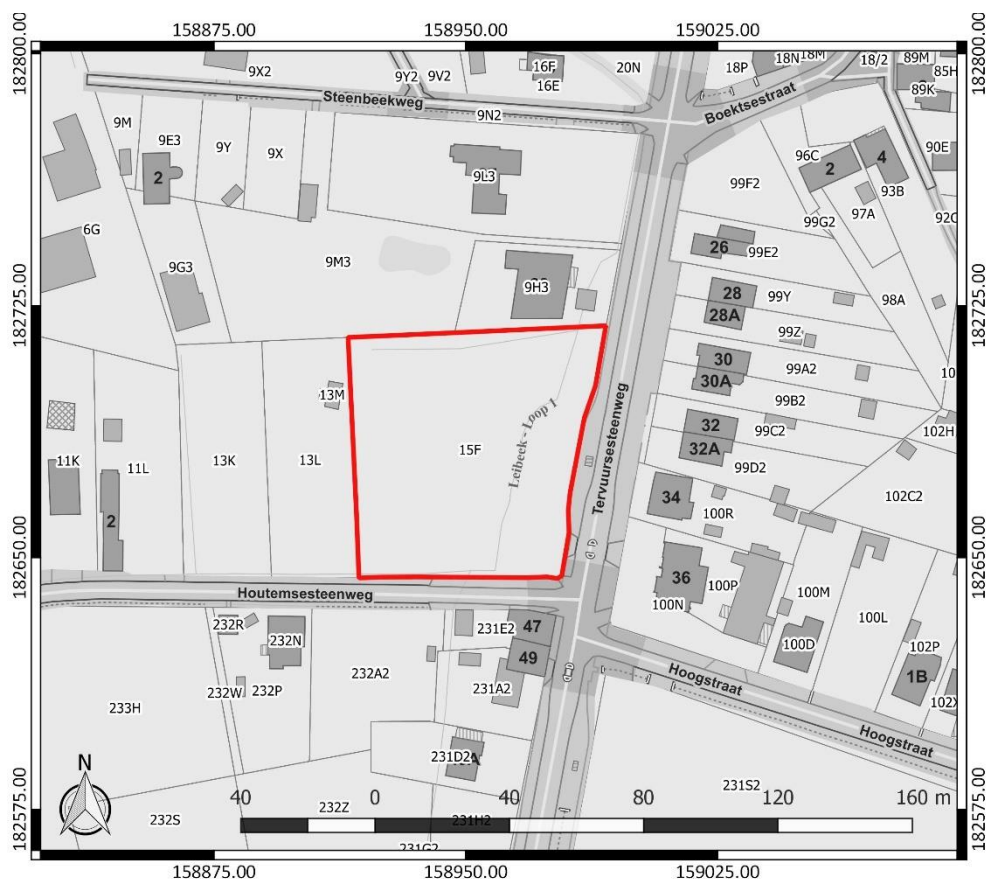
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Vlaams-Brabant, Steenokkerzeel, Perk, Tervuursesteenweg, Boekt

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 158915, 182644
- 158992, 182719

Kadastraal plan:

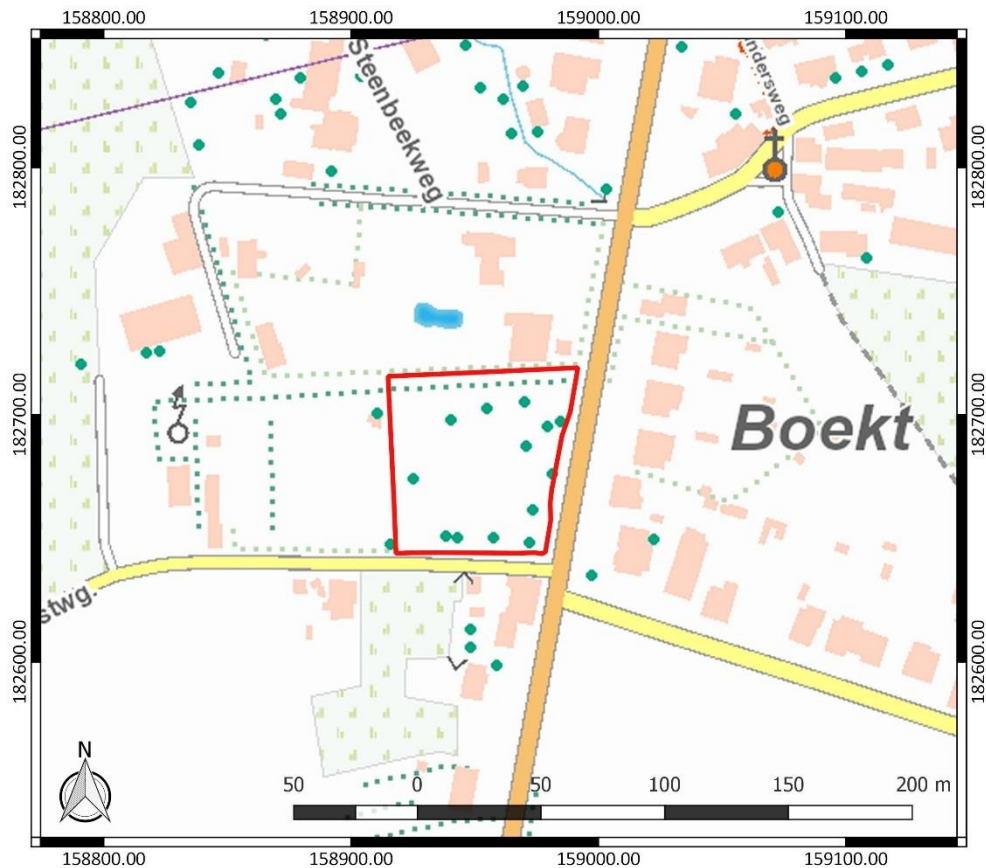

Figuur 1: Kadastraalplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Steenokkerzeel, Afdeling 3, sectie A, nummer 15F

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4940 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 08/02/2021 – 15/02/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, Eerste Wereldoorlog, akkerland, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen verstoorde zones gekend

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

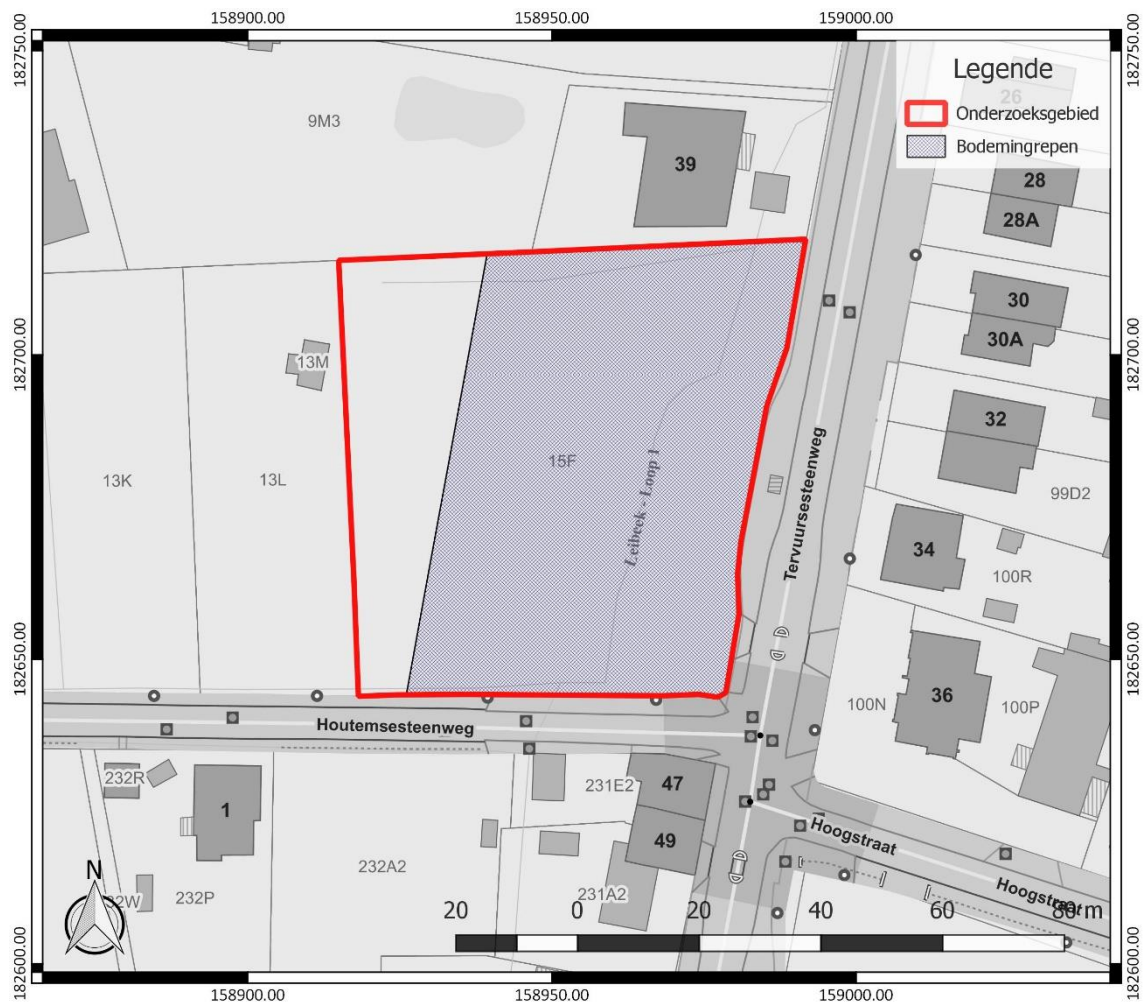
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: Het uiterste westen van het terrein is volgens het gewestplan gelegen in agrarisch gebied. Hier worden geen werken gepland. Dit betekent dat de zone waar bodemingrepen gepland worden, ca. 3787 m² groot is.

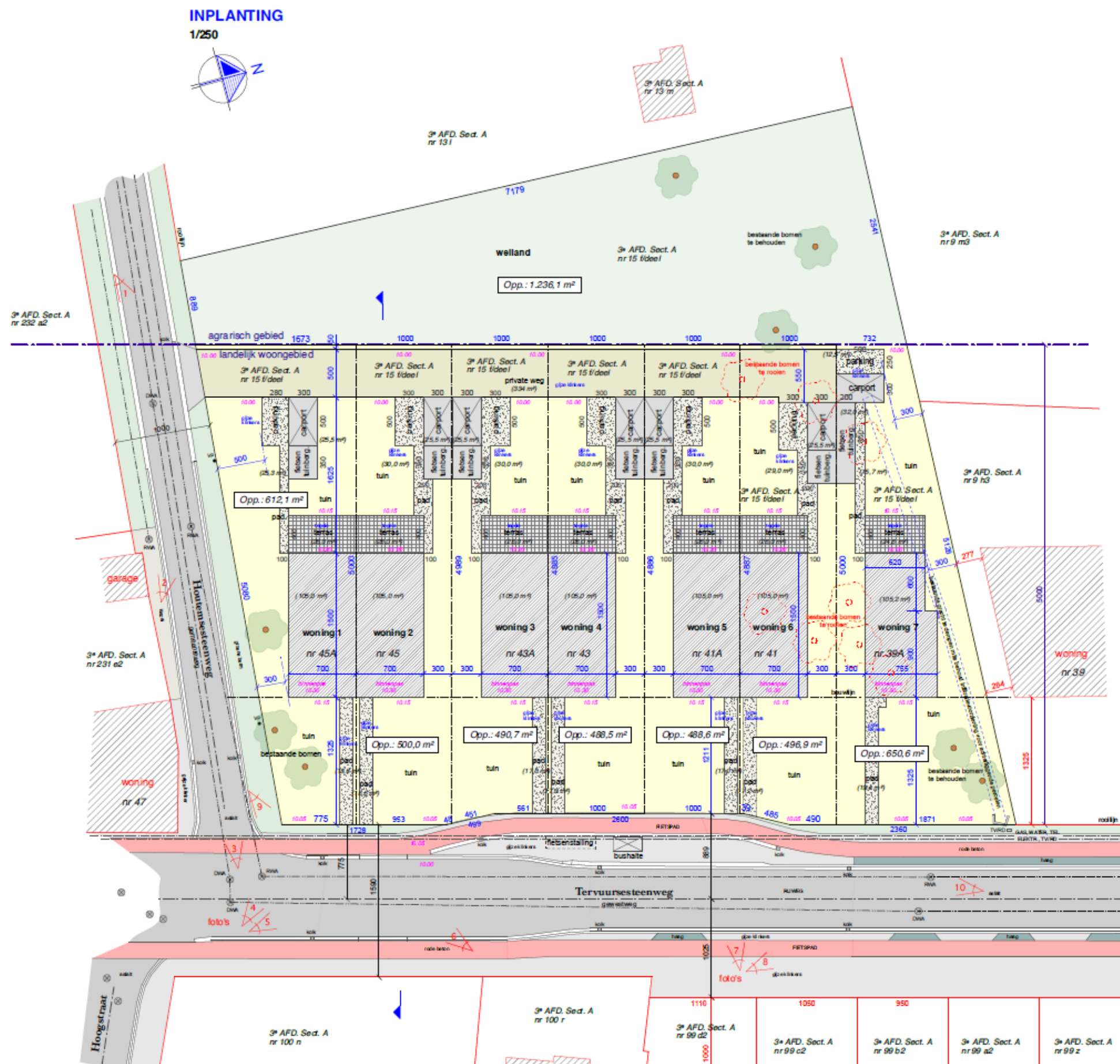

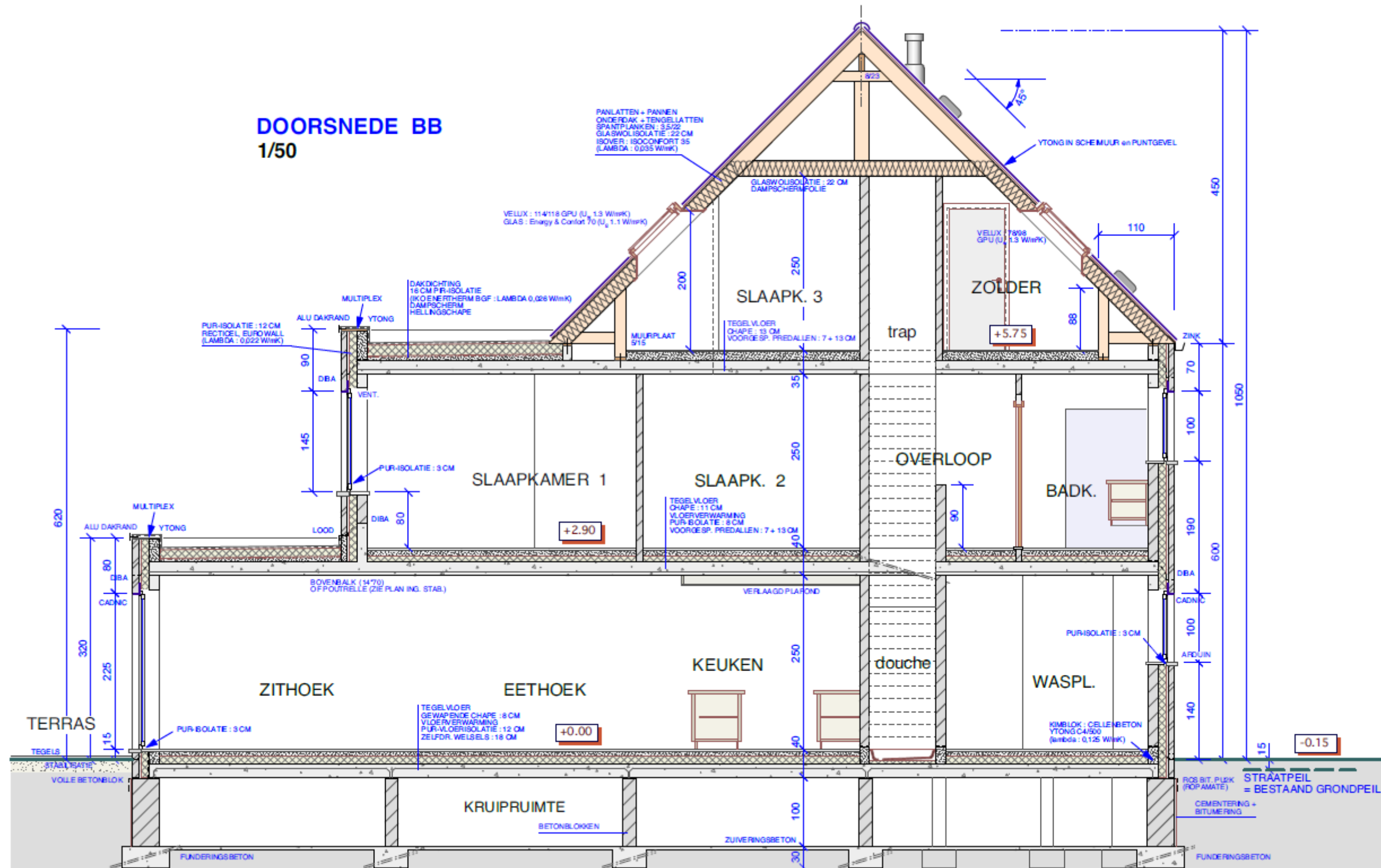
Figuur 3: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

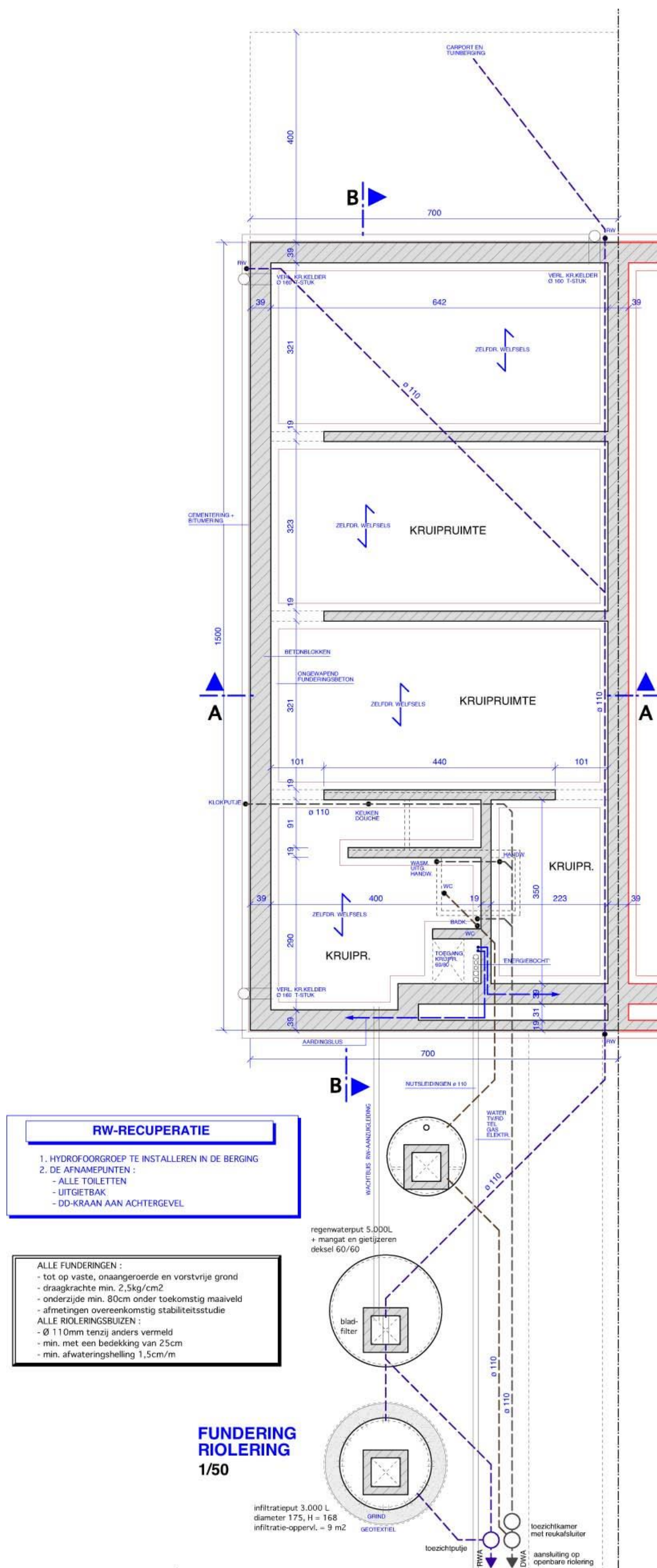
Op het terrein worden zeven eengezinswoningen en private wegenis aangelegd (Figuur 4-Figuur 5). Nutsleidingen worden aangelegd naar de bestaande Tervuursesteenweg. Achteraan de woningen wordt wegenis aangelegd, die voor elk lot een parkeerplaats, een carport en fietsenberging bereikbaar maakt.

De aanleg van woningen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 130 cm diepte. Onder de woningen wordt immers een kruipruimte van 100 cm hoog voorzien, waaronder het funderingsbeton zich nog eens 30 cm dieper bevindt. De aanleg van de wegenis betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 40 cm diepte. Deze toegangsweg blijft een 'private' weg. Voor de aanleg wordt uitsluitend de afgraving van teelaarde (+ 40 cm) voorzien, een geotextiel en gestabiliseerde steenpuinkoffer en als afwerking een honingraatmat met kiezelvulling. Het tracé wordt afgeboord met boordplaten van 30 cm hoog, waarvan 25 cm in de grond. Regenwater wordt niet opgevangen. Er komt dus geen straatriolering. Elke woning wordt voorzien van een regenwaterput en een infiltratieput.

Figuur 5: Doorsnede

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een eerder lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

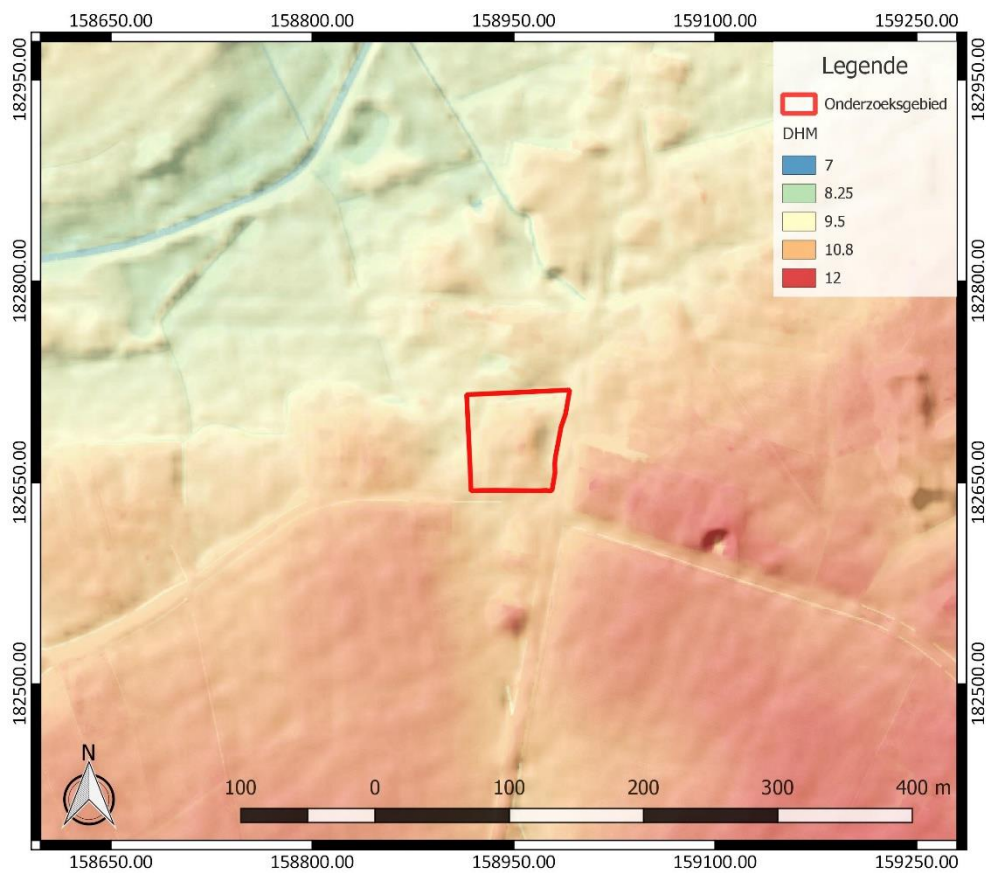
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

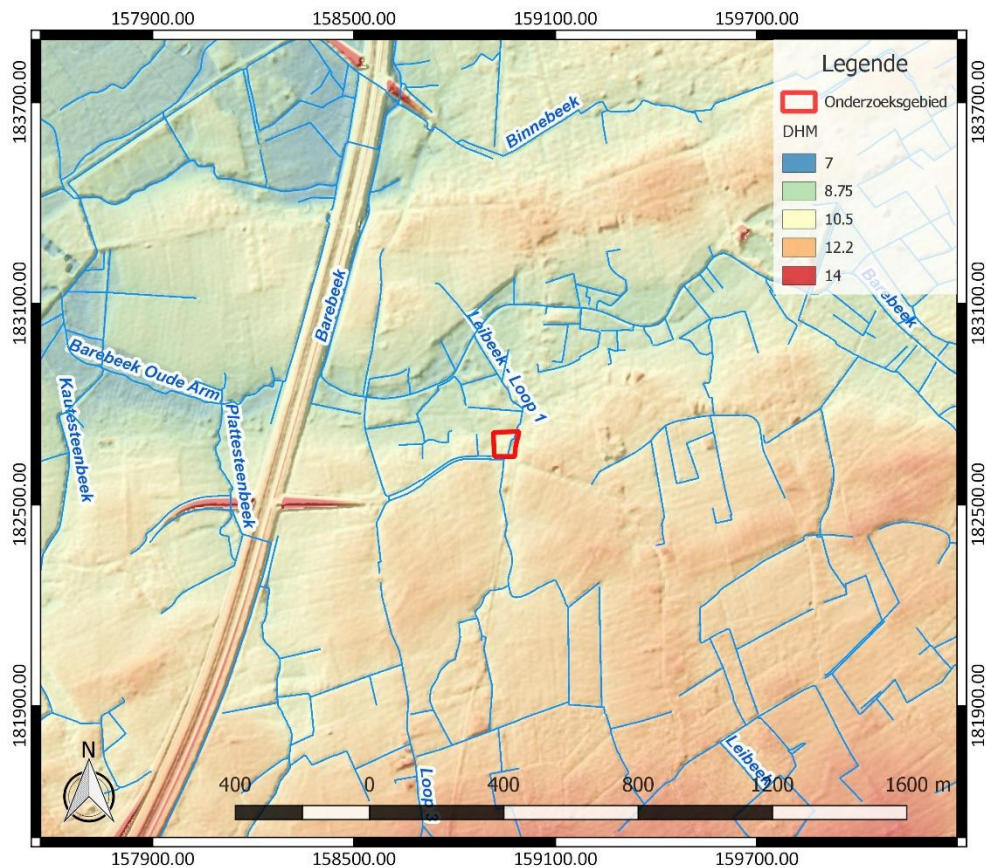
Het onderzoeksgebied is gelegen op een relatief grote afstand ten noorden van het centrum van Steenokkerzeel, langsheen de Tervuursesteenweg in het oosten en de Houtemsesteenweg in het zuiden en met de Steenbeekweg meer ten noorden van het terrein (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein grotendeels gelegen in woongebied met landelijk karakter, maar het westen van het terrein bevindt zich in agrarisch gebied. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. De omgeving van het onderzoeksgebied wordt gekenmerkt door tal van waterlopen. Het betreffen voornamelijk aftakkingen van de Leibeek, maar meer naar het noorden loopt ook de Barebeek in oost-westelijke richting. Verder bevinden zich op iets grotere afstand nog de Kautesteenbeek en de Plattesteenbeek ten het westen en de Binnenbeek ten noorden van het terrein (Figuur 9).

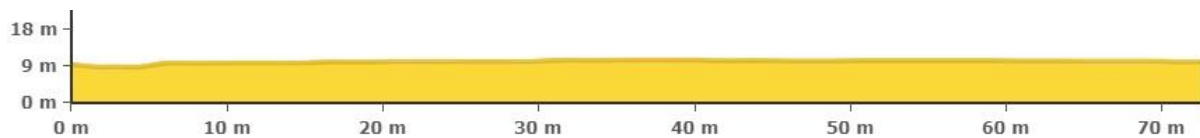
Figuur 7: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

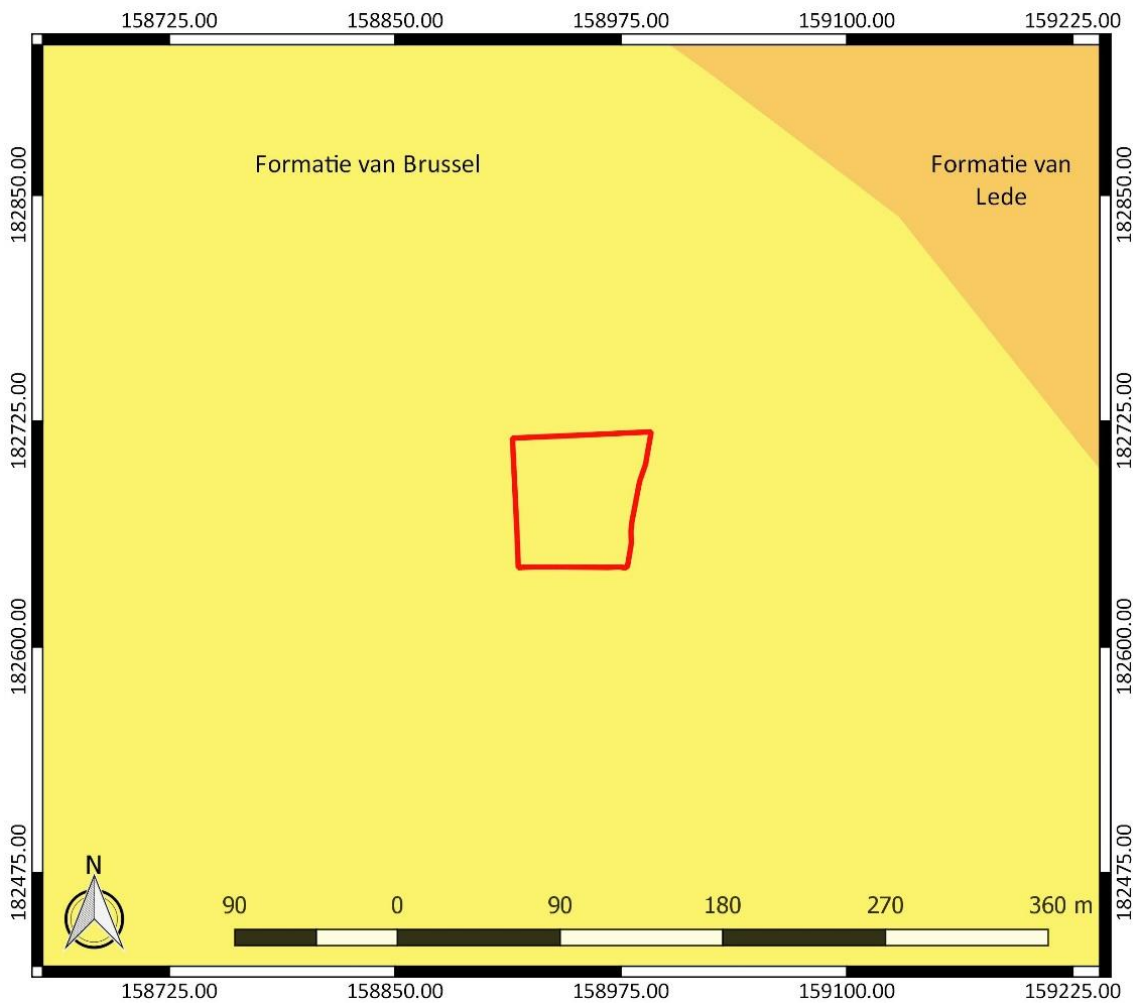
Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Steenokkerzeel tot de alluviale vlakte van de Zenne. Deze valleigronen liggen op een gemiddelde hoogte van 6 m TAW. In de streek evolueert de topografie van een vlak reliëf in het noorden naar een sterk golvend tot heuvelachtig landschap in het zuiden, waar ten westen van de Zenne hoogtes tot 75 m bereikt worden. Ten oosten van de Zenne, waar het onderzoeksgebied gelegen is, loopt de hoogte zuidwaarts slechts op tot 29 à 32 m.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van lagergelegen gronden langsheen de Leibeek – Loop in het noorden naar hogere gelegen gebied in het zuiden (Figuur 8). Het terrein kent een hoogte van 9,1 tot 10,8 m TAW (Figuur 10).

³ Bogemans 1996, 3-4

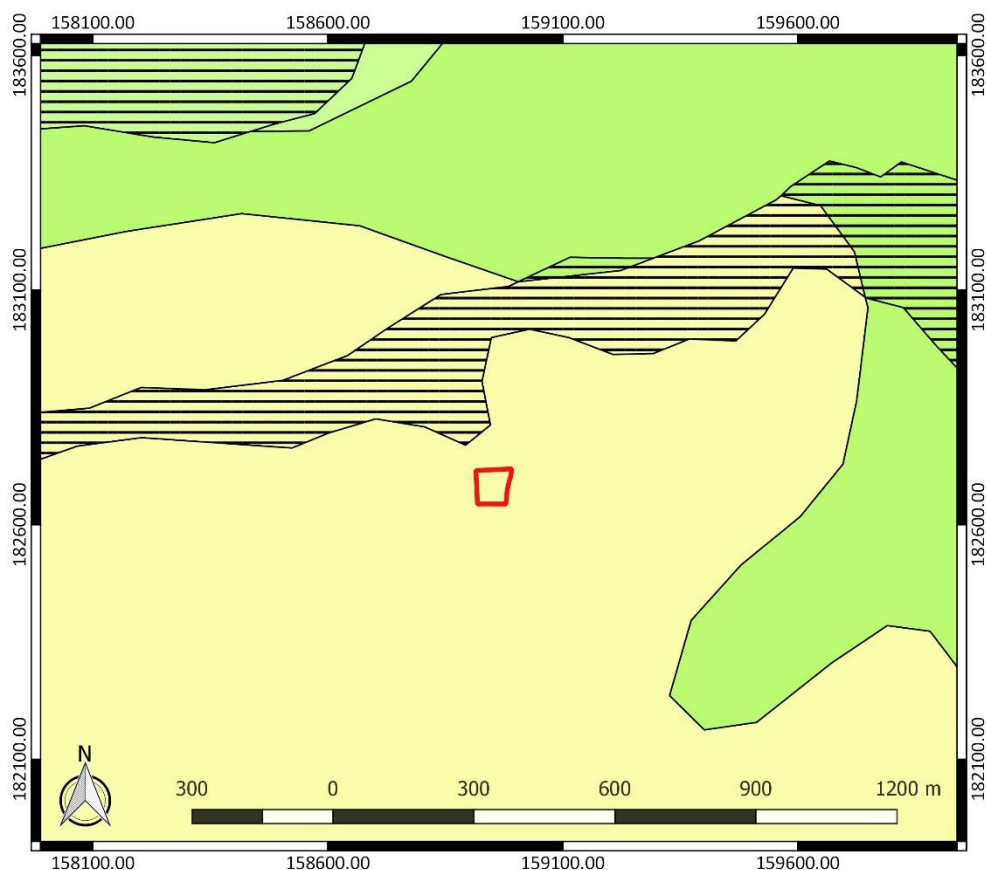
Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 11) bestaat uit de Formatie van Brussel. Dit wordt gekenmerkt door bleekgrijs, fijn zand dat kalk- en soms fossielhoudend is en bovendien kiezel- en kalkzandsteenbanken bevat.⁴

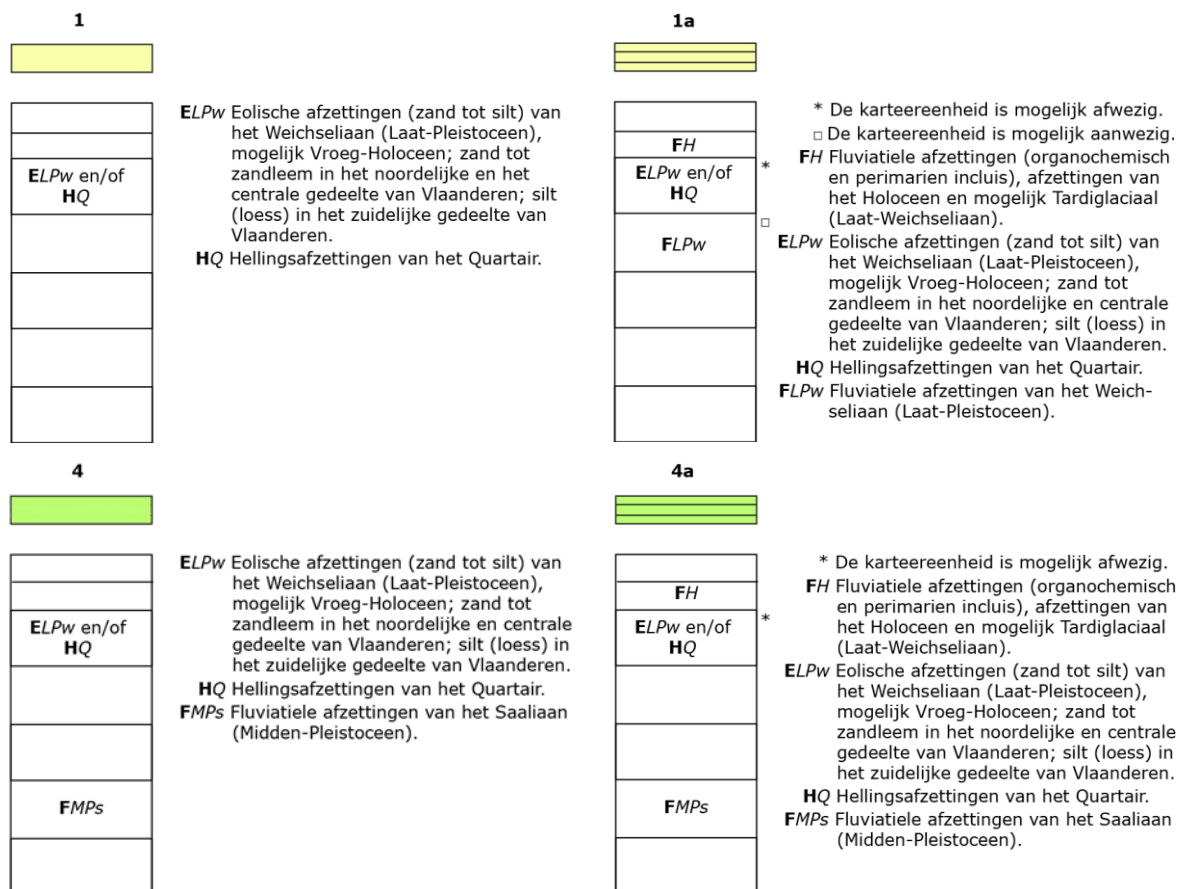
De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁵

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

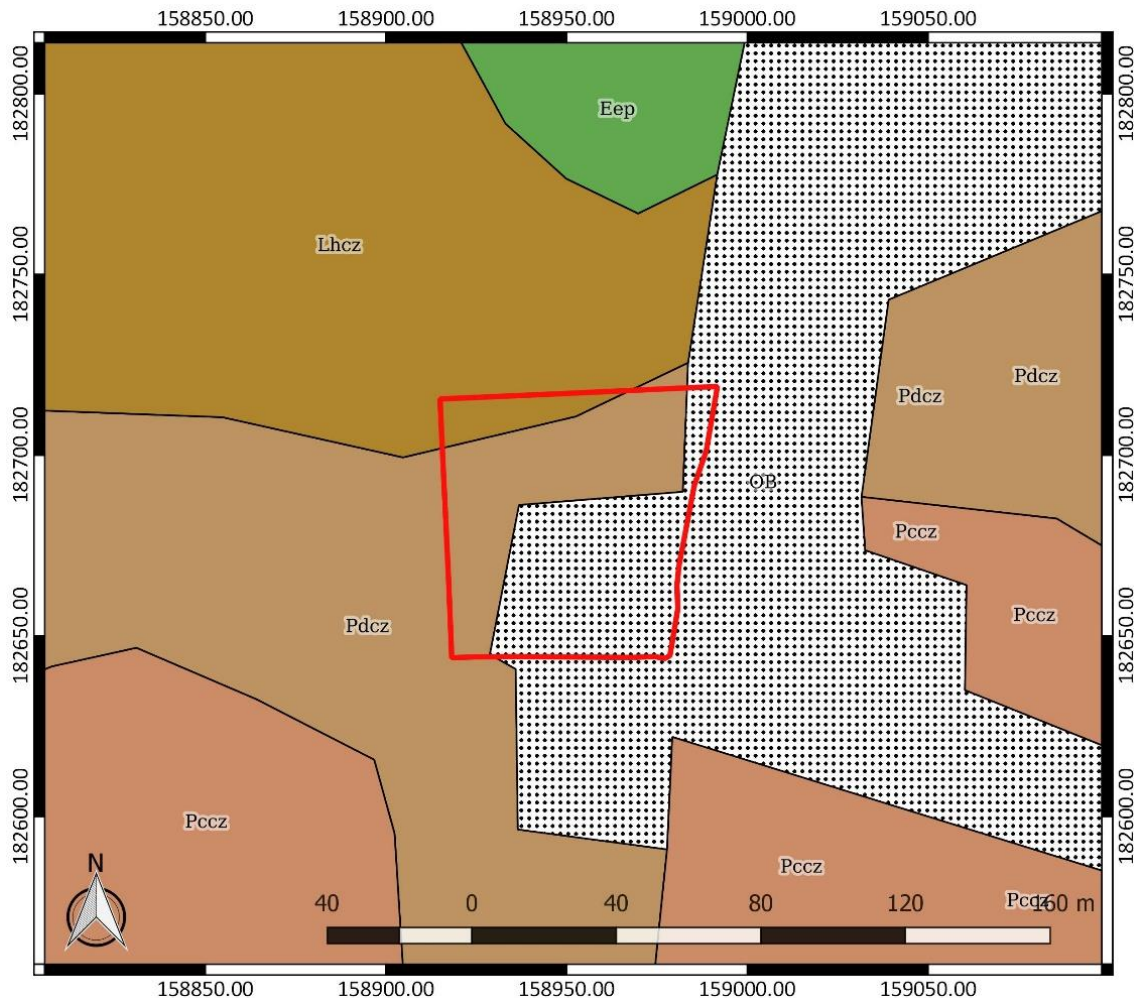

Figuur 12: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

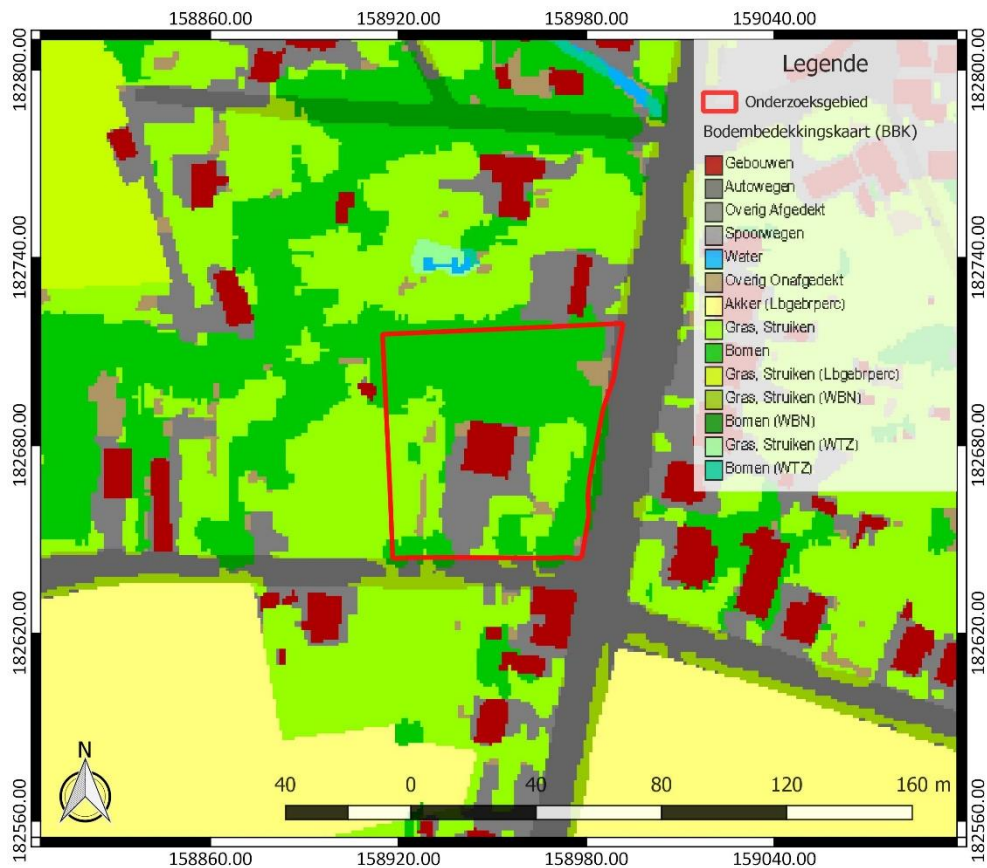
Figuur 13: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 14) situeert het zuidoosten van het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Verder toont ze dat in het noorden en het westen van het onderzoeksgebied een matig natte, licht zandleem bodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont (Pdcz) te verwachten valt. In het uiterste noorden zou een natte zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont (Lhcz) aanwezig zijn. Er is dus een verschil op te merken tussen een natte bodem, die in het noorden op de lager gelegen delen van het terrein voorkomt, en een matig natte bodem, die ter hoogte van de iets hoger gelegen delen van het terrein te situeren is.

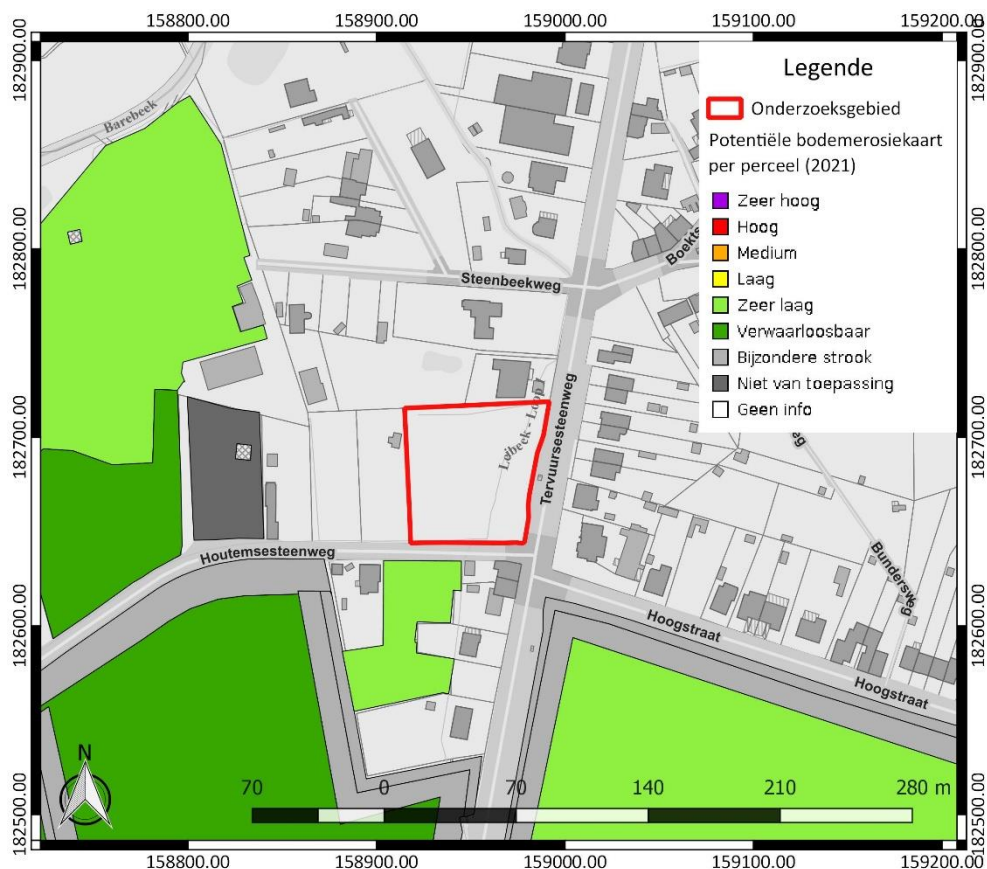

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 15). Dit beeld komt slechts deels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7) waarop geen bebouwing of verharding te bemerken is. Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid in de directe omgeving van het onderzoeksgebied zeer laag tot verwaarloosbaar (Figuur 16).

Figuur 15: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 16: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Het ontstaan van Steenokkerzeel en diens deelgemeenten Melsbroek en Perk gaat terug tot minstens de volle middeleeuwen.⁶ Het Kasteel van Ham in Steenokkerzeel werd min of meer in zijn huidige gedaante opgericht op het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw. Deze waterburcht verving een versterkte nederzetting die vermoedelijk meer naar het zuidwesten was gelegen. Doorheen de eeuwen zouden nog aanpassingen aan het bouwwerk doorgevoerd worden.⁷ Verder gaat de oudste kern van de 16de- en 17de-eeuwse Parochiekerk Sint-Niklaas te Perk terug tot de 12de eeuw. Ook het nabijgelegen 17de-eeuwse Kasteel de Ribaucort zou ontstaan zijn uit een feodale motte uit de 12de eeuw. Later zou het waterslot één van de belangrijkste heerlijkheden van het hertogdom Brabant herbergen.⁸ Het onderzoeksterrein is bovendien ten zuiden en relatief dicht bij het historische centrum van Elewijt, een deelgemeente van Zemst, gelegen. Hier werden oudere sporen vastgesteld.⁹

Figuur 17: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ Gemeente Steenokkerzeel 2021: Patrimonium [online] <https://www.steenokkerzeel.be/thema/detail/2909/patrimonium> (Geraadpleegd op 08/02/2021)

⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2021: Kasteel van Ham [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41321> (Geraadpleegd op 08/02/2021)

⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2021: Kasteeldomein de Ribaucourt [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134127> (Geraadpleegd op 08/02/2021)

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Elewijt [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14323> (Geraadpleegd op 08/02/2021)

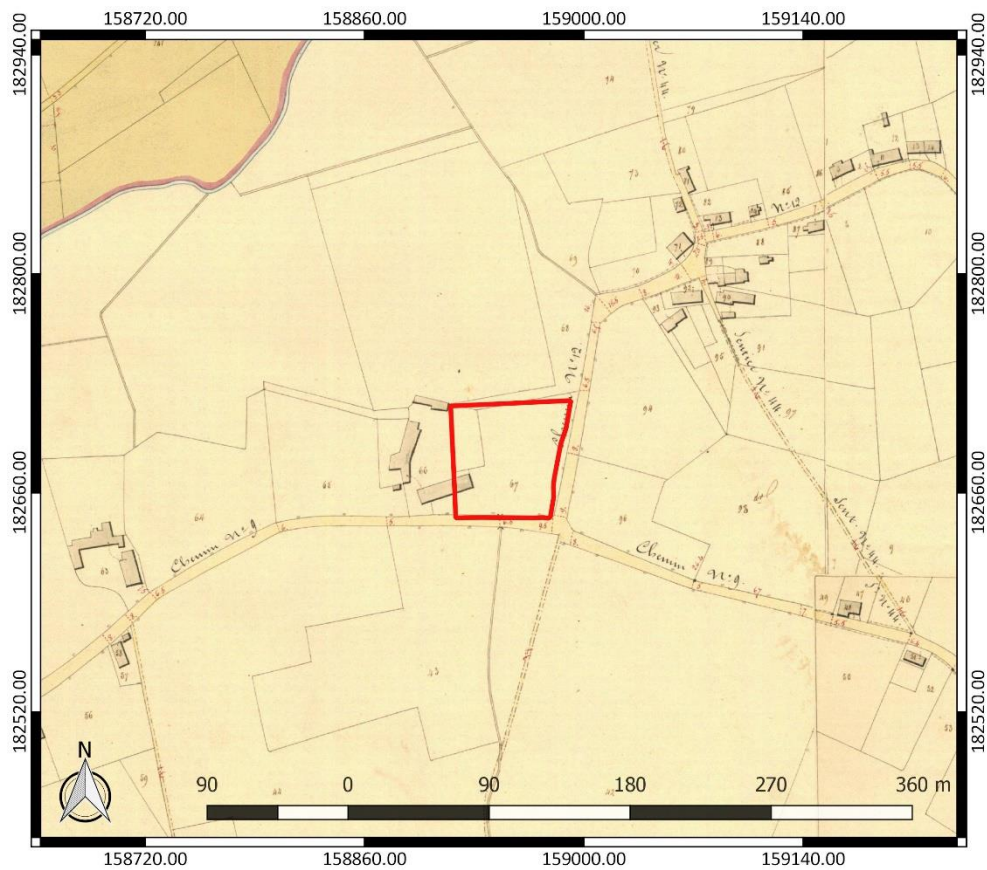
Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevinden zich respectievelijk ten oosten en zuiden van het onderzoeksgebied de historische voorlopers van de Tervuursesteenweg en de Hombeeksesteenweg (Figuur 17). Op het perceel ten westen van het terrein en meer naar het noordoosten toe zijn enkele gronden reeds bouwd.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 18). In het zuidwesten van het onderzoeksgebied is een gebouw te bemerken, maar mogelijk is de kaart niet helemaal correct gegeorefereerd en bevond dit gebouw zich net buiten het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich ten noorden en op enige afstand van de historische dorpskernen van Steenokkerzeel, Perk en Melsbroek. Het ligt bovendien op kortere afstand ten zuiden van het historisch centrum van Elewijt.

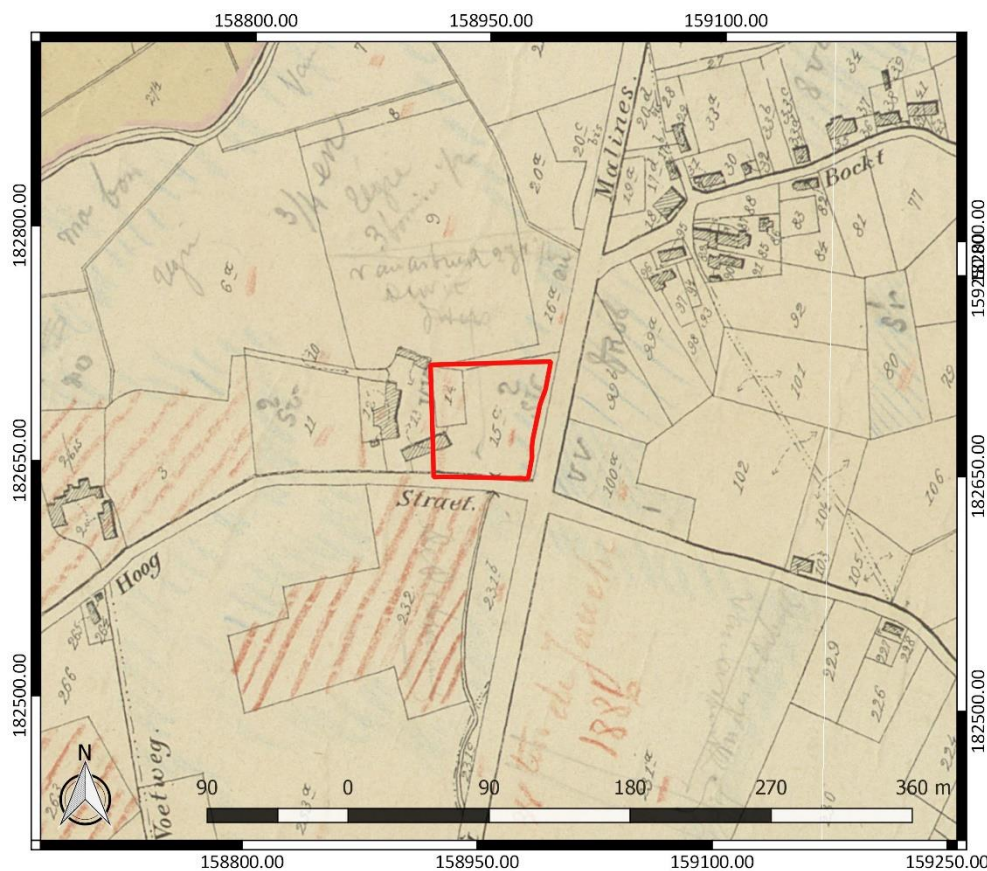

Figuur 18: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is voor het eerst met zekerheid bebouwing binnen het terrein op te merken (Figuur 19). Het gebouw stemt mogelijk overeen met het gebouw dat reeds zichtbaar was op de zogenaamde Ferrariskaart maar waarvan niet met zekerheid kon gezegd worden of het nog deels binnen het onderzoeksgebied gelegen was. De rest van het terrein was vermoedelijk nog steeds in gebruik als akkerland.

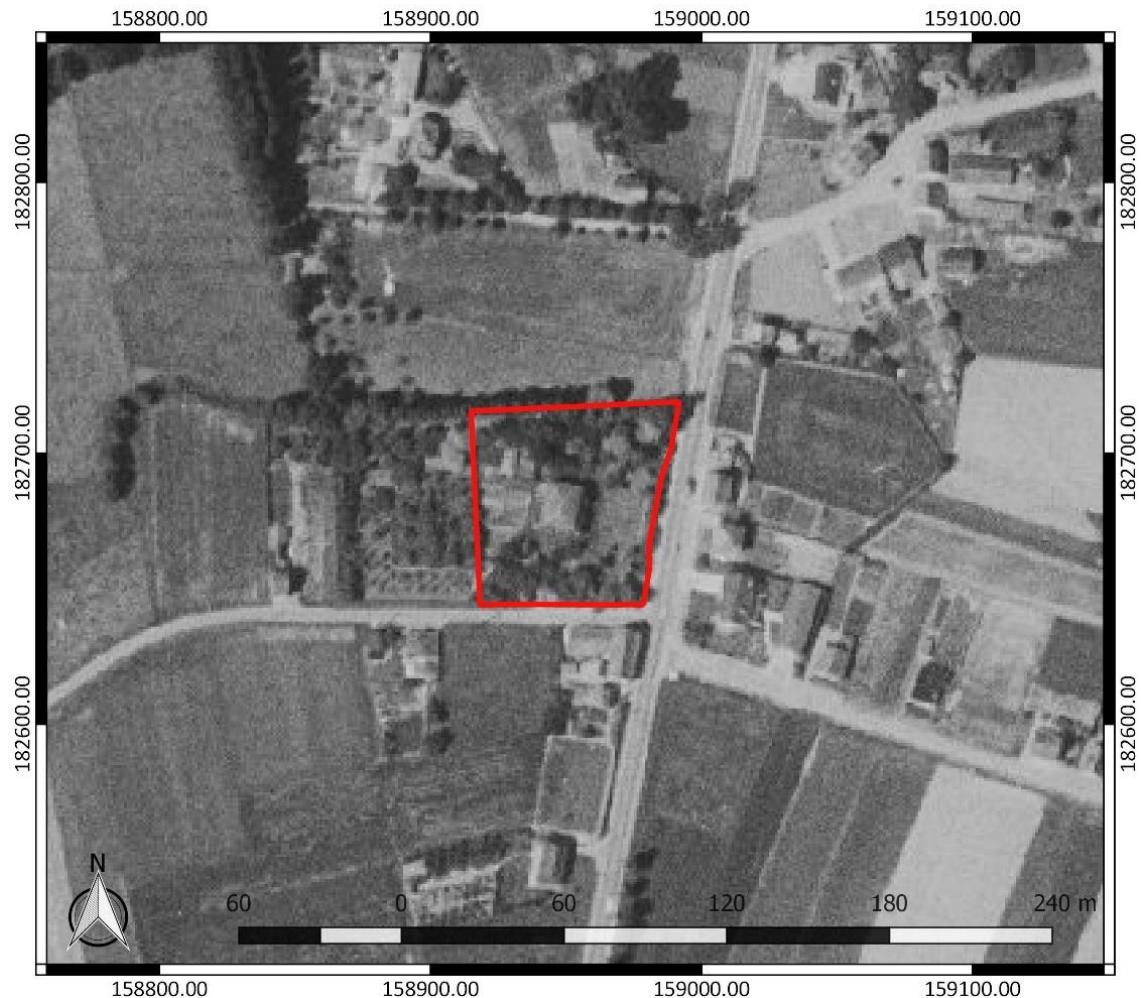
Figuur 19: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) valt nog steeds dezelfde bebouwing in het westen van het onderzoeksgebied op te merken. Wat bij deze kaart echter opvalt, is het verbreden en verlengen van de voorloper van de Tervuursesteenweg.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 21) geeft voor het eerst een beeld van de bebouwing centraal op het terrein, die op de bodemgebruikskaart ook aanwezig is (Figuur 15). De bebouwing die in het westen van het terrein te zien was op de historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw is dan weer verdwenen.

Figuur 21: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

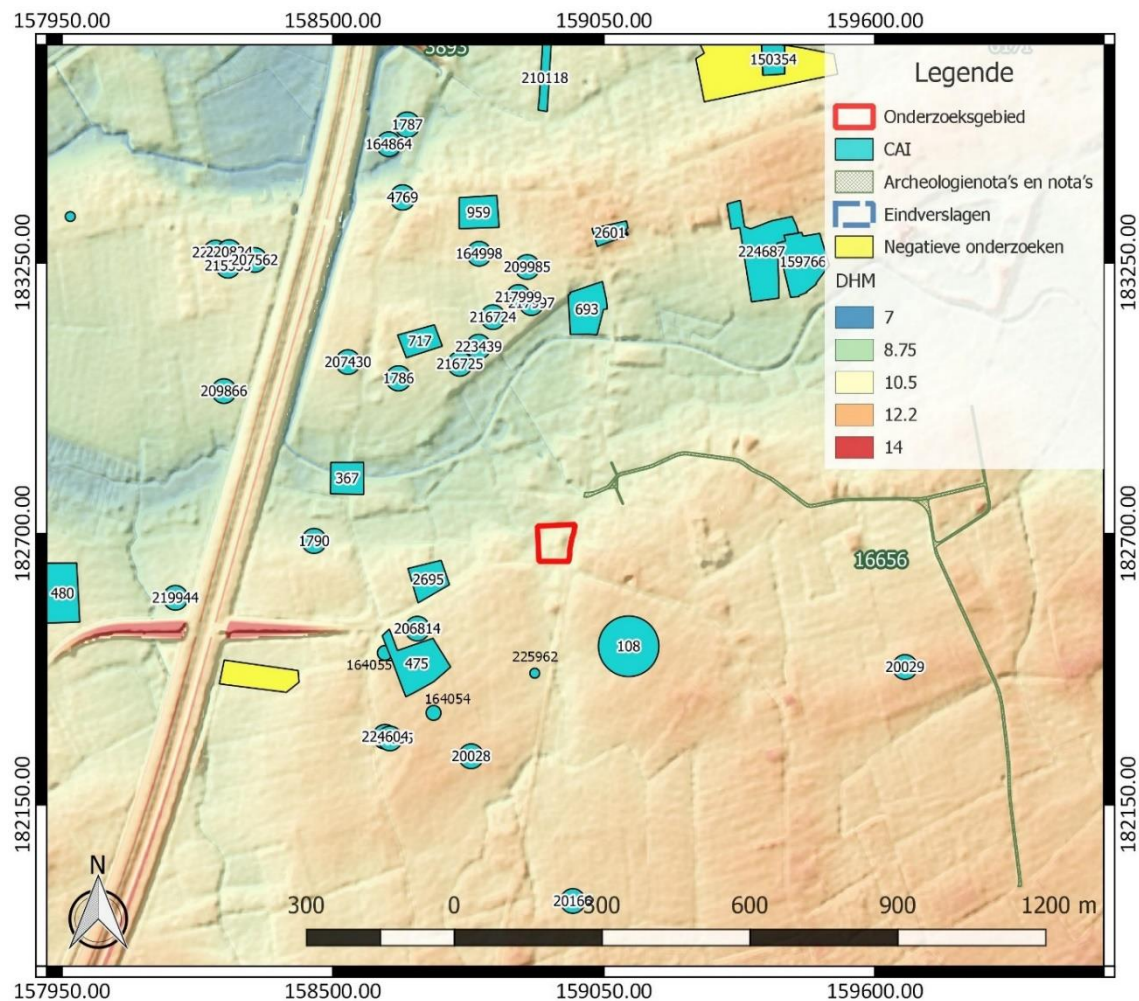
Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 22) toont een soortgelijk beeld als de luchtfoto uit 1971. De bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied is nog verder uitgebreid. Het beeld komt niet helemaal overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7): hierop is de bebouwing centraal op het terrein immers reeds gesloopt.

Figuur 22: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 23). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 23: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Langsheen de Molenstraat (CAI ID 475) werden bij een evaluerend terreinonderzoek een gracht en twee kuilen met onbekende datering aangetroffen.¹⁰ Ook net ten westen van deze vondstlocatie werden bij een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem (CAI ID 164055) twee greppels en een kuil van onbepaalde datering aangetroffen.¹¹

Bij terreinonderzoek ten zuidoosten van het onderzoeksgebied (CAI ID 108) werden een tiental fragmenten van gepolijste bijlen uit het neolithicum, munten uit de Romeinse tijd en een metalen zegel uit de 15de eeuw aangetroffen.¹²

Bij een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem werd in de Molenstraat (CAI ID 164054) bovendien nog een noord-zuidgeoriënteerde greppel aangetroffen. De greppel wordt op basis van het

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Molenstraat/D7 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/475> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Houtemsteenweg/Molenstraat - Leibeek/Tervuursesteenweg 2 (WP 198) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164055> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zevenbunders [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/108> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

aanwezige handgevormd aardewerk, dat verschaald is met chamotte en fijn zand, in de late bronstijd tot vroege ijzertijd gedateerd.¹³

Ten zuiden van het terrein werd op locatie CAI ID 225962 een pijpenwroeter uit de 17de of 18de eeuw aangetroffen bij een metaaldetectieonderzoek.¹⁴

Meer naar het westen werd langsheen de Houtemsesteenweg 4 (CAI ID 2695) een 17de-eeuwse hoeve 'Mierenhof' vastgesteld.¹⁵ Eveneens in de Houtemsesteenweg (CAI ID 206814) werden enkele 20ste-eeuwse vondsten aangetroffen, waaronder transportvizen uit de Eerste Wereldoorlog, ontstekers en een stekkerdoos. Vermoedelijke oudere vondsten betreffen musketkogels en onbepaalde munten.¹⁶

Nadat hierboven de archeologische waarden in de nabijheid van het onderzoeksgebied werden beschreven, volgen hieronder de talrijke vondstlocaties in de ruimere omgeving met een gelijkaardige landschappelijke ligging.

In de Molenstraat werden enkele losse steentijd vondsten geattesteerd (CAI ID 20028). Het gaat om een silex klingfragment en een fragment van een gepolijste bijl uit het neolithicum. Ook werden nog enkele onbepaalde munten aangetroffen.¹⁷ In de Steendreef te Zemst (CAI ID 207562) werden eveneens twee klingen uit het midden-neolithicum aangetroffen. Op hetzelfde terrein kwamen ook musketkogel, kartetskogels, Mauserkogelpunten en granaatscherven uit de 20ste eeuw tevoorschijn.¹⁸

Op de rand van de vallei van de Barebeek (CAI ID 717) werd een kleine bronzen nierdolk aangetroffen. Het voorwerp is sterk gecorrodeerd, maar zou aan de midden-bronstijd worden toegewezen.¹⁹ Op hetzelfde terrein werden ook al Romeinse artefacten en 18de-eeuwse munten ontdekt (infra). Nabij deze vondstlocatie wordt op luchtfoto's een cirkelvormige grafheuvel met een diameter van ca. 18 m vermoed (CAI ID 959).²⁰

Verderop in Elewijt werd op het Molenveld (CAI ID 224687) een site uit de metaaltijden aangetroffen. ¹⁴C-onderzoek op een paalspoor waarin ook bewerkte silexen en aardewerk werden aangetroffen, dateert het spoor in de vroege bronstijd. Met dezelfde natuurwetenschappelijke dateringstechniek werden twee kuilen op de overgang van de midden- naar de late bronstijd gedateerd. In deze kuilen werden bovendien nog een maalsteen, silexen en aardewerk aangetroffen. Verder werd er nog een mogelijk structuur uit de late bronstijd aangetroffen. Uit de ijzertijd stammen dan weer de plattegronden van mogelijk een hoofdgebouw, twee bijgebouwen en zeven spiekers. Ook uit de vroege tot midden-Romeinse tijd werden sporen en vondsten aangetroffen: het gaat om aardewerk en

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Houtemsesteenweg/Molenstraat - Leibeek/Tervuursesteenweg 1 (WP 198) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164054> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Tervuursesteenweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/225962> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Mierenhof [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2695> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Houtemsesteenweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/206814> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Boekt I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/20028> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Steendreef I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207562> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/717> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hofveld [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/959> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

metalen vondsten uit paalkuilen, kuilen en greppels, aangevuld met munten als metaaldetectievondsten. Dat de site ook daarna nog aantrekkelijk bleef, bewijzen enkele aardewerkvondsten uit kuilen en metaaldetectievondsten die zowel aan de volle en late middeleeuwen als aan de nieuwe tijd worden toegeschreven. Ten slotte werd nog een loopgravensysteem van één linie uit de Eerste Wereldoorlog aangetroffen. Ook enkele kuilen en paalsporen, evenals talrijke vondsten kunnen aan deze periode worden toegeschreven.²¹

Op het terrein net naast de hierboven beschreven site aan de Molenveld werd eveneens een opgraving uitgevoerd (CAI ID 159766). Ook hier werden sporen uit de metaaltijden aangetroffen. Een kuil met aardewerk dat versierd is met verticale nagelindrukken en horizontale groeflijnen kan aan de vroege bronstijd worden toegeschreven. Uit de midden-bronstijd stamt dan weer een eenbeukige constructie. Ook uit de midden-ijzertijd stammen verschillende plattegronden: het gaat om minstens één eenschepig gebouw, één tweeschepig (hoofd)gebouw en verschillende spiekers. Deze maken deel uit van waarschijnlijk twee erven die onderling gescheiden zijn door een greppel en waarop bovendien ook een vlechtwerkwaterput aanwezig was.²²

In de buurt (CAI ID 1790) werden een fibula en een munt (vermoedelijk een dupondius of sesterius met vrouwenportret) uit de midden-Romeinse tijd aangetroffen.²³ Bovendien werden bij de Steenbeekbrug over de Barebeek en op de grens met Elewijt (CAI ID 367) enkele Romeinse munten aangetroffen samen met houten palen en dwarsliggers die een onbepaalde datering hebben.²⁴

Uit de Romeinse tijd stamt ook een bronzen fibula die werd aangetroffen te Elewijt (CAI ID 207430).²⁵ Op locatie CAI ID 1786 werden bij een veldkartering met metaaldetectie enkele Romeinse voorwerpen aangetroffen. Het gaat om een denarius van Severus Alexander, een onbepaald muntje (mogelijk een 'numus'), een pin en een stylus.²⁶ Verder werden in de buurt nog enkele losse Romeinse (metaaldetectie)vondsten gemeld. Het gaat om een loden gewicht dat vermoedelijk uit de Romeinse tijd stamt (CAI ID 216725) en een bronzen sleutel (CAI ID 223439).²⁷

Langs de Binnebeek (CAI ID 4769) werden een munt van Hadrianus en Romeins aardewerk als losse vondsten aangetroffen.²⁸ In de buurt (CAI ID 164864 en 1787) werden nog verschillende munten aangetroffen die aan de midden-Romeinse periode kunnen worden toegeschreven.²⁹

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Regenboogschool zone II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/224687> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Regenboogschool zone I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/159766> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eckels Kot [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/1790> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Steenbeekbrug [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/367> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Waversebaan III [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207430> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/1786> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg V [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216725> (Geraadpleegd op 09-02-2021)
+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg VIII [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/223439> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bornput [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/4769> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

²⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Driesenbrug II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164864> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Driesenburg I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/1787> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

Onderzoek van historisch kaartmateriaal wijst uit dat ter hoogte van Steenhof (CAI ID 693) een duidelijk omgrachte structuur aanwezig is die een castrale motte en/of site met walgracht doet vermoeden.³⁰

Bij archeologische opgravingen aan de Sint-Hubertuskerk van Elewijt (CAI ID 2601) werden enkele oudere fasen van het huidige kerkgebouw aangetroffen, die teruggaan tot de volle middeleeuwen. Bovendien werden zowel begravingen binnen de kerk als begravingen op het kerkhof rond de kerk onderzocht.³¹

In de Roosbroekstraat te Zemst (CAI ID 209866) werd een muntje aangetroffen dat gedetermineerd werd als een Leuvense sterling uit 1309.³² Verder werden op een ander perceel in de Roosbroekstraat nog enkele vondsten bij metaaldetectieonderzoek aangetroffen. Het gaat om een 2de-eeuwse Romeinse hulscharnier fibula die geëmailleerd is (CAI ID 215333), een zilveren halve stuiver van Karel II uit Luxemburg die dateert uit 1700 (CAI ID 220825) en twee zilveren Franse francs uit 1871 (CAI ID 220824).³³

Eveneens bij onderzoek met de metaaldetector werden in de Sint-Hubertusweg enkele vondsten uit de nieuwe en nieuwste tijd aangetroffen, naast de eerder genoemde vondsten uit de metaaltijden en Romeinse tijd. Het gaat o.a. om een Brusselse Oord uit 1648 (CAI ID 217997) en twee 18de-eeuwse munten (CAI ID 216724).³⁴ Bovendien werden verschillende vondsten uit de Eerste Wereldoorlog aangetroffen: vijf munitieclips die toebehoorden aan een Mausergeweer (CAI ID 217999) en nog eens tien munitieclips van een Belgisch Mausergeweer samen met een koperen knoop van Belgische genietroepen, een stuk van een koperen granaathuls uit 1909 en twee munitieclips voor een Duitse Mauser (CAI ID 209985).³⁵

Op een perceel langs de Houtemsesteenweg zijn enkele losse vondsten gemeld (CAI ID 219944). Het gaat om een munt van Maria Theresia uit 1750, een vermoedelijk metalen muntgewicht en een loden bikkel.³⁶

Bij verschillende metaaldetectieonderzoeken (CAI ID 224604 en 224655) werden vermoedelijk een fragment bronzen leerbeslag van onbepaalde datering, een zegellood, musketkogel en

³⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Slotje [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/693> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Hubertus [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2601> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Roosbroekstraat [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/209866> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Steendreef II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/215333> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Roosbroekstraat I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/220824> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Roosbroekstraat II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/220825> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg VI [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217997> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg IV [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216724> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg VII [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217999> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

+ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Hubertusweg III [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/209985> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Houtemsesteenweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/219944> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

sleutelgatplaatje uit de nieuwe of nieuwste tijd en twee geperforeerde oorlogsmunten uit de 20ste eeuw aangetroffen.³⁷

Naast de vondsten langs de Sint-Hubertusweg (supra) die al aan de Eerste Wereldoorlog kunnen worden toegeschreven, zijn in de nabijgelegen Eppegemsesteenweg ook kartetskogels en een militaire knoop aangetroffen (CAI ID 164998).³⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

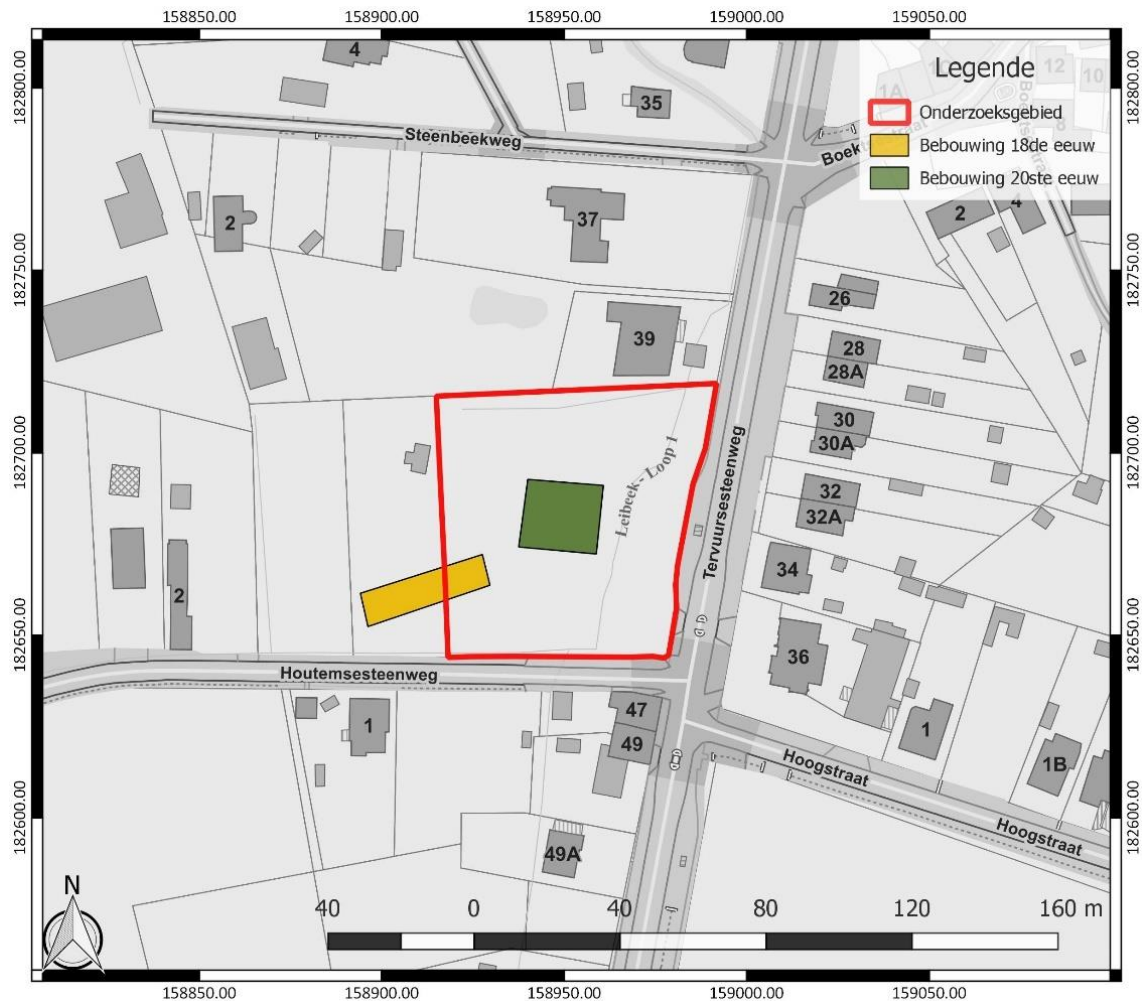
Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuiden van het centrum van Elewijt, dat gekend is om zijn Romeinse vicus. Veelvuldig metaaldetectieonderzoek en enkele archeologische vooronderzoeken en opgravingen in de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied tonen aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen op het terrein. Deze veronderstelling wordt verder ondersteund door de gunstige landschappelijke ligging van het terrein dat zich op iets hoger gelegen gronden in de vallei van de verschillende lopen van de Leibeek bevindt. Dit betekent dat het terrein ook potentieel heeft op een steentijd artefactensite.

Vanaf de 18de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Ze tonen ons dat in het westen van het terrein vanaf het einde van de 18de eeuw een deel van een gebouw aanwezig is (Figuur 24). De rest van het terrein is in gebruik als akkerland. Deze situatie verandert pas op een luchtfoto uit 1971 wanneer centraal binnen het onderzoeksgebied bebouwing verschijnt. Ook op de luchtfoto uit 1979-1990 is deze bebouwing nog zichtbaar, terwijl op de recente kleurenorthofoto een onbebouwd terrein zichtbaar is.

³⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Molenstraat (Perk) I [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/224604> (Geraadpleegd op 09-02-2021)
 + Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Molenstraat (Perk) II [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/224655> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

³⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eppegemsesteenweg [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164998> (Geraadpleegd op 09-02-2021)

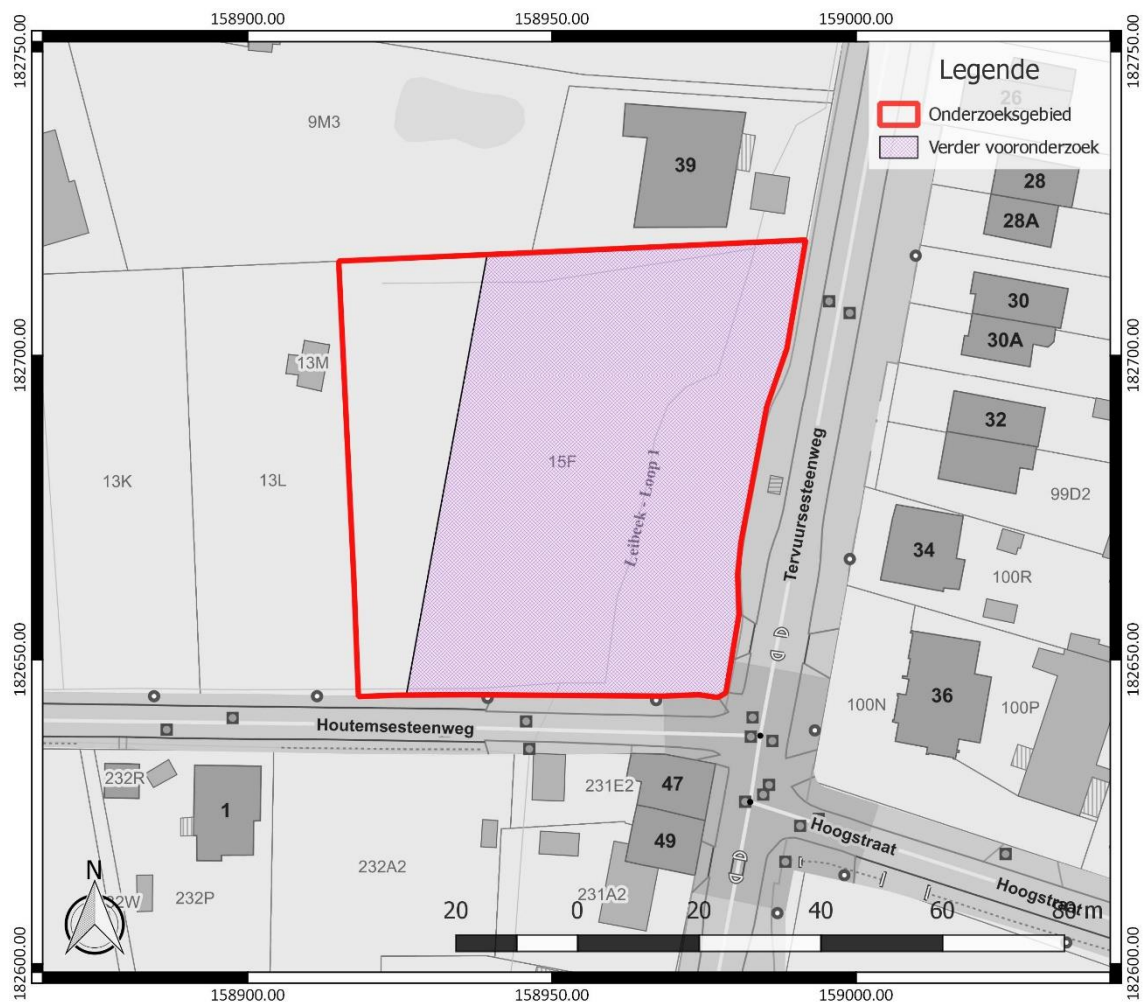
Figuur 24: Aanduiding van de historische bebouwing op het terrein, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van eengezinswoningen en de aanleg van wegenis. Het uiterste westen van het terrein is volgens het gewestplan gelegen in agrarisch gebied. Hier worden geen werken gepland. Dit betekent dat dit deel bij bijkomend archeologisch onderzoek kan worden uitgesloten uit het onderzoeksgebied voor verder vooronderzoek. In een zone van onderzoeksgebied ca. 3787 m² wordt het bodemarchief bedreigd door de geplande werken in het kader van de vergunningsaanvraag.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein aan de rand van een beekvallei. In de omgeving werden op plaatsen met een gelijkaardige landschappelijk ligging als het onderzoeksgebied in het verleden reeds resten van de steentijd tot de Eerste Wereldoorlog aangetroffen. Het is niet duidelijk in hoeverre eerdere bebouwing op het terrein het bodemarchief verstoord heeft. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het onderzoeksgebied in een zone van ca. 3787 m². Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is in deze zone.

Figuur 25: Nodig geachte maatregelen, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein tegenwoordig in gebruik lijkt als grasland.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het onderzoeksgebied is landschappelijk gunstig gelegen op net iets hoger gelegen grond aan de rand van een beekvallei. Aan de hand van het bureauonderzoek wordt minstens plaatselijk een goede bewaring van het bodemarchief verwacht. Het toont verder ook aan dat in de regio relevante archeologische resten gekend zijn van de steentijd tot de periode van de Wereldoorlogen. Een evaluatie van de geplande bodemingrepen geeft aan dat het grootste deel van het bodemarchief binnen het onderzoeksgebied bedreigd is. In het uiterste westen worden geen bodemingrepen gepland, waardoor dit deel van het terrein uitgesloten wordt voor bijkomend archeologisch vooronderzoek. Gezien het archeologische potentieel van het terrein is verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2021)

<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)

<https://dov.vlaanderen.be/>

Gemeente Steenokkerzeel (2021)

<https://steenokkerzeel.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)

<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

